

De Twickelse koers in een maatschappelijk dilemma.

Frans Claas

In de huidige actualiteit zijn thema's als **energietransitie** en **stikstofprobleem** aan de orde van de dag. Natuur en agrarische bezigheid dreigen als tegenpolen neergezet te worden. Dat ervaar ik als zeer bevreemdend, omdat de agrarische sector en natuurontwikkeling elkaar eeuwenlang hebben aangevuld. Het prachtige Twentse landschap is daar een perfect voorbeeld van.

Allerlei van hogerhand opgelegde stimuleringen en beleidsmatige keuzes in pakweg de afgelopen 70 jaar hebben helaas geresulteerd in een sterke polarisering tussen natuur en agrarische activiteiten, met allerlei dilemma's van dien. Gevolg van dit beleid is dat ons land nu letterlijk 'vastzit' in elkaar bijtende belangen.

Inmiddels zijn er tal van artikelen en boeken geschreven over een manier om uit deze impasse te komen. In dat kader was ik benieuwd naar de manier waarop Stichting Twickel dit aanpakt; op hun landgoederen gaan Natuurbehoud en –ontwikkeling met Agrarische activiteiten samen. Hoe krijgen zij het voor elkaar om beide doelen in een redelijke harmonie samen te brengen? Wat is de visie van waaruit zij opereren?

Opmaat tot een uitweg ?

Stichting Twickel.

De Stichting Twickel bezit en beheert in totaal ongeveer 7.400 ha grond. Het geheel bestaat uit een aantal verschillende landgoederen, t.w. **Twickel, Brecklenkamp, Lage** (in Duitsland, net over de grens bij Ootmarsum), **Hof te Dieren, Gelderse Waard, Nettelhorst en Wassenaar**. Daarmee is het een van de grootste landgoedbeheerders in Nederland.

De Rentmeesterij

De eerste vermelding over het Landgoed Twickel (onze 'buur' dus ..) stamt uit 1347. Het landgoed is natuurlijk een prachtig natuurgebied, maar omvat ook zo'n 150 pachtboerderijen, ook in Borne. Zo'n 50 ervan zijn nog een agrarisch bedrijf. Ogenscheinlijk gaat dat goed samen en dat vermoeden werd gesterkt door een brief van Stichting Twickel gericht aan Provinciale Staten in het kader van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied, waarin zij

letterlijk aangeven, dat landbouw en hoge natuurwaarde wel degelijk samen kunnen gaan; dat gebeurt op Twickel immers al eeuwen!

Nadere toelichting van het thema.

Bij de energietransitie hebben we het over het broeikasgasprobleem, een wereldwijd probleem dat leidt tot klimaatverandering.

Broeikasgassen zijn van nature aanwezig en noodzakelijk voor een comfortabele evenwichts-temperatuur op aarde¹⁾. Door zijn enorme overproductie heeft de mens zoveel extra broeikasgas geproduceerd, dat de evenwichtstemperatuur (het wereldwijde evenwicht tussen opwarming en afkoeling) ernstig verstoord is.

Het stikstofprobleem is een **Nederlands** probleem²⁾. In de kern heeft dat te maken met de grote intensiviteit van de Nederlandse landbouw en veeteelt in ons relatief kleine landje.

Onze lucht op aarde bevat 78% stikstof (N₂), voor de rest bestaat die vrijwel geheel uit zuurstof³⁾.

De molecuul stikstof bestaat uit 2 atomen, die samen één van de sterkste verbindingen vormen in de natuur. Stikstof is dan ook nauwelijks reactief en kan door planten niet opgenomen worden. Dat kan alleen met reactieve stikstofverbindingen, b.v. ammoniak. Stikstof is nodig voor de opbouw van eiwitten.

Hoewel stikstof dus een essentiële voedingsstof is (mest!), betekent een teveel aan stikstof, dat de biodiversiteit afneemt. Planten die van een voedselarme omgeving houden verdwijnen. Met het verdwijnen van die planten sterven ook insecten en andere beestjes uit, die daarvan afhankelijk zijn. En dit proces zet zich verder voort. Ons ecosysteem, een duizelingwekkend web van organismen, wordt

door te grote uitstoot van stikstof aangetast.

In zijn boekje 'Uit de Shit' geeft Thomas Oudman aan, dat om tot een uitweg te komen het essentieel is om te begrijpen, dat de stikstofuitstoot **niet** het **probleem** is, maar een **symptoom**. Het echte probleem is in zijn visie, dat het huidige landbouwbeleid de primaire taak van de landbouw veronachtzaamt, namelijk het verzorgen van het ecosysteem, zodat wij mensen daarin kunnen floreren.

De Twickelse Koers.⁴⁾

Citaat uit de brief d.d. 14 juni 2023, die Stichting Twickel als reactie op het concept-ontwerp PPLG⁵⁾ stuurde naar de Provinciale Staten:

"... Wij missen tot nu toe de integrale blik op het landschap als geheel en een gedegen visie op de omgang met water. In de kern is de te beantwoorden vraag 'in wat voor een landschap willen we met elkaar leven?'..."

... Wij weten dat het kán. Landbouw en hoge natuurwaarde kunnen wel degelijk samengaan, want dat doen we op Twickel al eeuwen. We moeten met elkaar tot praktische oplossingen komen om het landschap, de bodemkwaliteit, biodiversiteit en waterbergend vermogen in samenhang te verbeteren en kunstmestgebruik, grondwater-onttrekking en chemieverbruik te reduceren."

Het zijn een paar zinnen, maar met een enorme strekking. Nieuwsgierig geworden naar de dagelijkse praktijk ervan mocht ik een gesprek hebben met Mevr. Renske Solkesz, het hoofd van de afdeling 'Groen' bij Stichting Twickel. Een samenvatting van het gesprek:

Gezien de omvang van het landgoed denkt Stichting Twickel met haar pachters een voorbeeld-functie te kunnen ver-vullen. Zij willen laten zien dat, en op welke wijze, landbouw/veeteelt en natuurwaarde samen kunnen gaan en elkaar versterken in plaats van tegenwerken.

Voor Stichting Twickel is de focus van het beheer: **bodem, water en biodiversiteit**. Op Twickel is de verdeling natuur (bos en natte heide) en landbouw⁶⁾ ongeveer fifty/fifty. Om de natuur te versterken is het van groot belang om natuurvlakken met elkaar te verbinden. Dat kan bijvoorbeeld door verdwenen houtwallen, hagen en

De Noordmolen

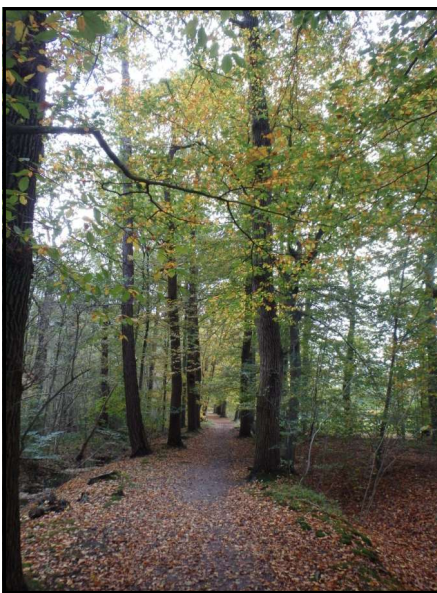
houtsingels terug te brengen in het landschap. Dat vergroot de biodiversiteit. Bijkomend voordeel is, dat het landschap er fraaier van wordt.

De Twickelse boerderijen zijn relatief extensief, d.w.z. dat het aantal koeien per hectare lager ligt dan het landelijk gemiddelde. Stichting Twickel meent, dat een landbouwsysteem waarin de zorg voor het totale ecosysteem centraal staat, essentieel is voor de toekomst van de landbouw.

Dat kan uiteraard alleen als duurzame landbouw ook rendabel is. Stichting Twickel stimuleert in dat kader projecten om producten van het landgoed direct te vermarkten. Een aantal Twickelboeren produceert nu bijvoorbeeld 'Twickelkaas' en sinds kort is er ook 'Twickelbrood' te koop. Zowel de ingrediënten voor de kaas als het brood⁷⁾ zijn afkomstig van het landgoed. Naast het feit, dat dus geen lange

transporten nodig zijn, zijn alle ingrediënten verantwoord geproduceerd, bijvoorbeeld door middel van stroteelt⁸⁾.

Wat in het gesprek voortdurend doorklonk is het proberen de 'menselijke maat'⁹⁾ te doen terugkeren in de landbouw. Zo geeft men ook de ruimte aan een voeder-experiment voor de koeien. Alle eiwit (lees 'stikstof'), dat teveel gegeten wordt zorgt via de mest voor stikstofuitstoot in de vorm van ammoniak. Door de samenstelling van de mest te meten en het voer voor de koeien daar op af te stemmen, kunnen boeren hun stikstof-emissie met soms wel 30%

Wandelpad

verminderen.

Stichting Twickel realiseert zich erg goed, dat de oplossing voor zowel de energietransitie als het stikstofprobleem meer vraagt dan de eigen experimenten op landgoedschaal. Wet- en regelgeving, financieringsmogelijkheden en de afzetmarkt zijn van grote invloed. Hoe verantwoord er ook gewerkt wordt, per saldo moet het wel lonend zijn. Zo vraagt het onderhoud van het landschap tijd en inzet van de boeren, die nu nog onvoldoende vergoed wordt. In de visie van Twickel is agrarisch natuurbeheer (denk aan kruidenrijk grasland, gebruik van ruige stalmest of een hogere grondwaterstand) een cruciale dienst aan de maatschappij, die beter beloond zou moeten worden. Als maatschappij krijgen we dan veel meer dan alleen voedsel, namelijk een mooi gevarieerd landschap met veel meer leven, schoon water, waterbuffering in de bodem en CO2 opslag.

Binnen het Provinciaal Programma Landelijk Gebied wil Twickel met haar pachters en de omringende partners graag concrete plannen maken.

In de agro-ecologische aanpak, die Stichting Twickel voorstaat, maakt landbouw gebruik van natuurlijke ecosystemen zonder deze te beschadigen. Stichting Twickel is er zich terdege van bewust, dat samenwerking met de omgeving essentieel is en dat boeren een redelijk inkomen moeten kunnen vergaren, wanneer zij iets veranderen in hun bedrijfsvoering. Per slot is het wel hun broodwinning. Wat betreft de energietransitie probeert de Stichting het beheer van het landgoed zo duurzaam mogelijk te organiseren. Bijvoorbeeld door de monumentale panden te isoleren en de plaatsing van zonnepanelen te stimuleren. Het kasteel wordt zelfs verwarmd met het hout, dat vrijkomt bij het onderhoud van hakhoutpercelen en alle houtwallen en hagen.

Maar ook bij de energietransitie staat de landschappelijke kwaliteit altijd voorop. Vanuit natuur-landschappelijk oogpunt is Stichting Twickel tegen plaatsing van grote windturbines, die vanuit de kern van het landgoed zichtbaar zijn. Naast 'landschapsvervuiling' betekenen die turbines ook gevaar voor vogels en brengen onrust in het landschap.

In breder perspectief.

Als Heemkundevereniging kan de teloorgang van het landschap ons niet onberoerd laten. Zelfs als import-Twent zie ik hoe in pakweg 25 jaar tijd grote stukken prachtig landschap opgeofferd zijn aan woningbouw en bedrijvigheid. Natuurlijk is dat tot op zekere hoogte onontkoombaar, maar waar ligt de kritische grens? De huidige energie- en stikstofcrisis drukken ons stevig met de neus op het feit, dat we zo niet door kunnen blijven gaan. De vraag is dan welke weg we kiezen; blijven we doorgaan met het bestrijden van symptomen

of kiezen we voor een aanpak van het wezenlijke probleem, namelijk dat we onze bodem ernstig verziekt hebben en ons moeten gaan richten op herstel daarvan?

In dat kader ervoer ik het als een verademing om te vernemen hoe Twickel, als grote speler in dit veld, met het probleem omgaat. Zij kiezen duidelijk voor de optie van 'herstel' en zijn daar daadwerkelijk al mee aan het experimenteren. Zoals uit het artikel moge blijken, zijn zij helder in hun stelling, dat herstel mogelijk is. Wel zijn daar een aantal voorwaarden voor nodig, die om politieke besluitvorming vragen. Laten we hopen, dat de wijsheid van de 'menselijke maat' het gaat winnen van de economische wijsheid.

Wij mogen ons in Borne (en eigenlijk in heel Twente) erg gelukkig prijzen met een buur als Twickel.

Een prachtig landschap met mooie natuur, dat over het algemeen harmonieus samengaat met de agrarische bedrijven op het landgoed en bovendien een geweldig wandel- en fietsgebied, waar velen hun verpozing zoeken en de rust hervinden. In mijn ogen is Twickel het levende bewijs, dat natuur en agrarische bedrijvigheid wel degelijk kunnen samengaan; een bewijs, dat stoelt op eeuwen ervaring.

Laten we hopen, dat hun aanbevelingen in het kader van de PPLG niet aan dovemans oren zijn gericht!

Nawoord.

Graag wil ik mijn dank uitspreken aan mevr. Renske Solkesz voor haar bereidheid me te ontvangen en haar betrokken en heldere informatie en toelichtingen. De visie van Twickel kreeg daardoor niet alleen een gezicht, maar ging ook leven voor me.

Bronnen

Boek 'Wetenschap is geen mening' van Roel Grit

Boek 'Uit de Shit' van Thomas Oudman

Boek 'De StikStofFuik' van Arnout Jaspers

Documenten van Twickel; Brief aan Provincie en enkele passages uit 'Landgoedontwikkelingsplan Twickel'

Gesprek met Mevr. R. Solkesz (Hoofd "Groen") van Stichting Twickel

De Wendezoele

Noten:

1) Zie 'Wetenschap is geen Mening' van Roel Grit

2) In zijn boek 'De Stikstoffuik' ziet Arnout Jaspers dat anders. Zo bestempelt hij de Po-vlakte als ammoniakkampioen van de EU en niet Nederland. Dat laat onverlet, dat het stikstofprobleem een Nederlands probleem is; de reden is een complex aan factoren, maar simpel gezegd is de grote intensiviteit van onze landbouw en veeteelt afgezet tegen de ruimte, die we in Nederland hebben, de reden waarom het in ons land een probleem is. Arnout Jaspers heeft gelijk als het gaat over de Po-vlakte, maar over heel Italië gezien valt de uitstoot dan weer mee. Het bijzondere van het boek van Arnout Jaspers is, dat hij heel anders naar het probleem kijkt. Op zichzelf de moeite waard om er kennis van te nemen.

3) Als de zuurstof aan de lucht onttrokken wordt, dan stik je; vandaar de naam 'stikstof'.

4) De tekst onder dit kopje is gebaseerd op een gesprek met Mevr. Renske Solkesz (Hoofd 'GROEN' bij de Stichting Twickel) en enkele passages uit het 'Landgoedontwikkelingsplan Twickel' en hun brief aan de Provinciale Staten.

5) Provinciaal Programma Landelijk Gebied

6) Met de term landbouw worden in het artikel ook aanpalende sectoren als veeteelt, zuivelproductie e.d. bedoeld. Het komt de duidelijkheid namelijk niet ten goede door telkens de hele riedel te vermelden.

7) De broden Dolly, Marie en Baguette d'Orange worden gemaakt met desem van sinaasappelen van de oranjerie, meel van de Zendersche Es en 'slow' gebakken in een oude stenen oven in Lage.

8) Bij strokenteelt worden, in tegenstelling tot monocultuur, op een perceel meerdere gewassen in stroken naast elkaar geteeld. De diversiteit aan gewassen gaat hiermee omhoog, wat bijdraagt aan een toename in onder- en bovengrondse diversiteit aan gewas-specifieke soorten. Doordat er afwisseling is in gewassoorten kunnen ziekten en plagen zich minder snel verspreiden, waardoor er minder gewas beschermende middelen nodig zijn. (definitie volgens 'landbouwmethatuur.nl')

9) De menselijke maat betekent 'de ander met diens vragen, gevoelens en behoeften serieus nemen.' In het kader van dit artikel gebruik ik het als synoniem voor 'kleinschaligheid, menselijk contact en beheersbaarheid'.

Voorplein van het kasteel Twickel